

О. В. Власюк,
старший викладач кафедри кримінального аналізу
та оперативно-технічного забезпечення
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

УДК 343.1:355.012 (477)

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ

*Розглянуті окремі аспекти створення та розвитку
кримінального аналізу, його запровадження у правоохоронних
органах.*

Ключові слова: кримінальний аналіз, метод кримінального аналізу, організована злочинність, злочинність, оперативно-розшукова діяльність.

Впродовж становлення та розвитку суспільства безперервно відбуваються етнічні, суспільно-економічні та політичні трансформації, які відображають діяльність конкретних груп людей, організацій або потужних об'єднань. Ці обставини в певній мірі пов'язані з виникненням криміногенних явищ та функціонуванням конкретних форм злочинності, вивчення якої дає підстави зробити висновки про те, що прості форми злочинності з часом набули більш широкого спектра та перетворилися на організовану злочинність.

Небезпеки організованої злочинності визначили потреби в запровадженні інноваційних напрямків боротьби з цим негативним явищем. Їх запровадження у практику правоохоронних органів належить системі кримінального аналізу. Про це свідчать позитивні результати використання кримінального аналізу в практиці правоохоронних органів.

Системне дослідження кримінального аналізу як ефективного методу боротьби зі злочинністю в Україні майже не проводилося, однак мають місце окремі публікації, в яких висвітлені окремі аспекти використання кримінального аналізу в оперативно-розшуковій діяльності оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України, а саме: О. В. Власюка, О. І. Дем'янчука, Ю. М. Ковбаси, Д. В. Козлова, А. В. Махнюка, М. І. Сідора, А. С. Треуса [1; 2].

Метою статті є визначення окремих проблемних питань щодо розвитку кримінального аналізу як ефективного методу боротьби правоохоронних органів з організованою злочинністю.

Для досягнення цієї мети авторами ставилися та виконувалися такі **завдання:** визначення чинників, які сприяли виникненню кримінального аналізу; з'ясування проблемних питань, які виникали при запровадженні кримінального аналізу в правоохоронних органах України, в тому числі в оперативно-розшукових підрозділах органів охорони державного кордону.

Організована злочинність на рубежі двадцятого століття перетворилася у великомасштабний бізнес, який розповсюджувався на територію багатьох країн. Значного поширення, у порівнянні з іншими індустріальними країнами, зокрема Європи, вона набула у США, однак у кожній країні, наприклад, таких як Франція чи Італія, їй були притаманні певні особливості, в основі яких лежали історичні, географічні та інші умови розвитку цих країн [3].

Зростанню цього негативного явища сприяли незахищеність суспільства від нахабства злочинців; незнання населення законів та своїх прав; корумпованість політиків та чиновників; проникнення кримінальних структур у легальний бізнес; “відмивання” та легалізація доходів злочинними організаціями через легальний бізнес тощо.

Аналіз діяльності поліції тих часів свідчить, що ефективність її діяльності у боротьбі з організованою злочинністю була недостатньо ефективною.

У зв'язку з цим у правоохоронних служб виникла нагальна необхідність у реорганізації та вдосконаленні методів боротьби зі злочинністю.

Одним із таких методів щодо застосування сучасних технологій у сфері розкриття, розслідування злочинів та прийняття при цьому найбільш оптимальних рішень став кримінальний аналіз.

Історично концепція кримінального аналізу полягала у неформальному методі ідентифікації злочину із використанням патрульних поліцейських, детективів та адміністраторів поліції тощо. Неофіційним кримінальним аналізом у примітивному його понятті займалися всі офіцери поліції у більшості країн Європи, які при розслідуванні злочинів здійснювали їх порівняння з подібними злочинами, що скоювались раніше. Якість розслідування при цьому ґрунтувалася на особистому досвіді поліцейського та досвіді інших співробітників. Однак цей неформальний аналіз злочинних проявів не був на належному рівні розроблений та систематизований, а тому — потребував відповідного вдосконалення.

Використання окремих систематизованих методів розслідування злочинів відмічається вже в 1846 році детективами лондонської поліції, в яких вбачається зародження основ класифікації злочинців та злочинів, а також концепції методики роботи аналітиків — основ сучасного кримінального аналізу. Це дало можливість підвищити ефективність діяльності поліції щодо розслідування злочинів, пов'язаних із вбивствами. У 1887 році досвід англійських поліцейських починає запроваджуватись на американському континенті [4].

Август Фольмер, який вважається батьком американської поліції відзначався запровадженням інноваційних методів у боротьбі зі злочинністю, окремі з яких залишаються актуальними й тепер: патрулювання на автомашинах та велосипедах; використання радіозв'язку між правоохоронцями; проведення наукових досліджень; систематизація обліків відбитків пальців; навчання та формування професіональних навиків співробітників правоохоронних органів. За час, коли А. Фольмер очолював поліцію в м. Берклі (1907–1932 рр.), рівень злочинності в цьому місті був мінімальний. Так, саме А. Фольмер уперше в 1906 році, проаналізувавши звіти роботи поліції за рік, визначив на карті місця концентрації злочинних угруповань. Це дало можливість після залучення додаткових сил поліції в осередках злочинності нейтралізувати їх. А. Фольмер довів, що на підставі прогнозування повторюваності злочинних проявів, здійснивши їх детальний аналіз, можна визначити найбільш ефективні напрями зосередження зусиль правоохоронців. Визначивши ці проблемні питання, на Першому з'їзді Міжнародної асоціації начальників поліції (1922 р.), головою якого був А. Фольмер, започатковано розробку єдиної програми боротьби з організованою злочинністю, яка нині використовується як індикатор діяльності ФБР США [5].

60–70-ті роки минулого століття в США характеризуються тим, що на цей період припадає пік злочинності, у зв'язку з чим відповідно до Закону про боротьбу зі злочинністю створюється Агентство фінансової допомоги правоохоронним органам США у боротьбі з організованою злочинністю (LEAA). LEAA здійснювало фінансування різних програм у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі видання підручників та довідників для кримінальних аналітиків, а також керівні вказівки щодо використання кримінального аналізу. Крім того, в кожному поліцейському відділі була створена “національна консультативна комісія по кримінальному правосуддю”, метою якої було надання рекомендацій та проведення аналізу злочинів.

Наприкінці 70–х років минулого століття більшість розрізаних програм по боротьбі зі злочинністю були об'єднані в рамках Комплексної програми кримінального застереження ICAP, яка розширила можливості проведення кримінального аналізу та полегшила роботу кримінальних аналітиків [6]. Програми LEAA та ICAP дали значний імпульс для модернізації та розвитку кримінального аналізу, а також запровадження професії кримінального аналітика.

Новий етап розвитку кримінального аналізу припадає на 90–ті роки минулого сторіччя та пов'язаний з виходом у США підручника “Проблемне орієнтування поліцейських”, у якому розкриваються найбільш ефективні заходи щодо проведення операцій правоохоронців по боротьбі зі злочинністю, направлення уваги на проблеми злочинності та пошук основних причин вчинення злочину. “Проблемне орієнтування поліцейських” є першим кроком у визнанні того, що злочини також фактично є стимулом найбільш ефективного використання інформації або даних, зібраних у рамках кримінального аналізу. Цей етап був сприятливий для створення Міжнародної асоціації кримінальних аналітиків (IACA) — згуртованої групи аналітиків з різних країн, які прагнули обмінюватися інформацією, думками та дослідженнями, пропонували професійні стандарти в рамках кримінального аналізу та зміст відповідного навчання. Під егідою IACA регулярно проводяться різноманітні конференції та семінари, на яких розробляються напрями діяльності кримінальних аналітиків щодо вдосконалення методів, форм та прийомів боротьби з організованою злочинністю у всьому світі [7].

У середині 90–х років минулого століття дві високотехнологічні компанії “ESR” (*Environmental Systems Research*) та “MapInfo” розробили та запровадили перші картографічні відображення злочину. Це дозволило за декілька секунд отримувати завдяки технологіям геоінформаційних систем (ГІС) тривимірне зображення події для зацікавлених аналітиків у всьому світі [8].

Дослідження становлення та розвитку кримінального аналізу на всіх його історичних етапах визначило низку проблем, серед яких:

- майже 100 % відсутність на той період персоналу у правоохоронних органах, який розробляв би та запроваджував би інноваційні технології по боротьбі зі злочинністю;
- низький рівень професіоналізму та навчання поліцейських;
- низький рівень методики розслідування злочинів, яким володів персонал правоохоронних органів;
- довготривале запровадження інноваційних методів розслідування злочинів;
- неналежне фінансування на технічне забезпечення правоохоронних органів тощо.

Практика боротьби правоохоронних органів зі злочинністю характеризується запровадженням кримінальними аналітиками міжнародних стандартів управління інформацією у сфері боротьби з організованою злочинністю, у тому числі і на державному кордоні України.

Достатньо технічно підготовлені та матеріально організовані злочинні угруповання, які здійснюють злочинну діяльність через державний кордон, використовують та поширюють транскордонні зв'язки з метою налагодження та забезпечення функціонування каналів незаконного переправлення нелегальних мігрантів через кордон, торгівлі людьми, контрабанди наркотичних засобів тощо.

Як свідчить аналіз службової діяльності органів Державної прикордонної служби України, з 2003 року і донині прослідковується динамічний зріст правопорушень та злочинів на державному кордоні. Так, лише за перше півріччя 2012 року:

- складено 22,7 тис. протоколів за адміністративні правопорушення (2011 р. — 23,1 тис.), з яких 2,3 тис. за незаконне перетинання державного кордону (2011 р. — 2,88 тис.);

— не допущено в Україну 2 371 потенційних незаконних мігрантів (2011 р. — 3 036);

— затримано 950 незаконних мігрантів (2011 р. — 772);

— виявлено та вилучено 360 одиниць зброї (2011 р. — 354), 8 817 шт. боеприпасів (2011 р. — 56 565); 5,918 кг вибухових речовин (2011 р. — 3,38 кг); 72,66 кг наркотичних речовин (2011 р. — 101,641 кг); 10,025 кг психотропних речовин (2011 р. — 10,137 кг); 2,039 кг прекурсорів (2011 р. — 0,759 кг); контрабандних товарів на суму понад 114,30 млн. грн. (2011 р. — 190,23 млн. грн.) [9].

Зміна форм, тактики, географії та інших складових організованої злочинності на державному кордоні викликало необхідність запровадження з вересня 2006 року в Державній прикордонній службі України інноваційної системи кримінального аналізу.

Дослідження засад кримінального аналізу як позитивного досвіду застосування аналітичних інструментів у сфері боротьби зі злочинністю у країнах Євросоюзу та США було покладено в основу наказу Адміністрації Державної прикордонної служби України № 28 від 15 січня 2008 р., яким було введено в дію Інструкцію про організацію та ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України [10].

Анкетування оперативного складу та кримінальних аналітиків органів охорони державного кордону, аналіз практики використання оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України кримінального аналізу та його продуктів при провадженні оперативно-розшукових справ свідчить про збільшення на 63 % оперативно-розшукових справ, по яких використовувались технології кримінального аналізу. Тобто застосування сучасних технологій, зокрема кримінального аналізу, здатне мінімізувати витрати часу оперативного персоналу оперативно-розшукових підрозділів на вирішення поставлених завдань та значно підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності.

Вивчення різноманітних аспектів застосування кримінального аналізу в органах охорони державного кордону дає підстави виділити низку таких проблемних питань щодо:

- необхідності подальшої розбудови нормативно-правової бази у сфері використання кримінального аналізу в органах охорони державного кордону України;
- неналежного рівня використання можливостей кримінального аналізу в органах охорони державного кордону;
- недостатньої забезпеченості оперативних підрозділів сучасною оргтехнікою, комп'ютерним програмним забезпеченням;
- формування відповідних інформаційних банків даних тощо.

Таким чином, аналіз практики використання кримінального аналізу в діяльності правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю дає підстави для висновку, що на подальший розвиток кримінального аналізу в цілому будуть впливати такі чинники:

- стабільність фінансування;
- постійне підвищення кваліфікації кримінальних аналітиків;
- вдосконалення тактики злочинної діяльності як реакція на протидію правоохоронним органам;
- необхідність постійної розробки нових та модернізації наявних технічних засобів, запровадження інноваційних технологій у діяльність щодо розкриття та розслідування злочинів;
- розширення географії застосування кримінального аналізу як позитивного фактора у боротьбі з організованою злочинністю.

На нашу думку, кримінальний аналіз на сьогодні ще не вичерпав свого потенціалу. Подальший розвиток кримінального аналізу та його адаптація до особливостей національних систем боротьби зі злочинністю забезпечить раціональний

розподіл правоохоронних ресурсів і суттєво вплине на зниження рівня злочинності та її профілактику.

Викладене не охоплює всіх проблемних аспектів створення та розвитку кримінального аналізу у сфері боротьби правоохоронних органів з організованою злочинністю, однак дає підстави для здійснення подальших наукових розробок, у тому числі за закритими тематиками. Накопичений досвід органів охорони державного кордону та інших країн свідчить про нагальну потребу в подальших наукових дослідженнях, використанні та вдосконаленні практичної діяльності органів охорони державного кордону України у сфері інноваційних технологій, які входять до системи кримінального аналізу.

Список використаних джерел

1. Власюк, О. В. Роль і місце кримінального аналізу у розкритті та розслідуванні злочинів на державному кордоні України [Текст] / О. В. Власюк // Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару — Х. : Інститут підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. — Випуск № 3. — Частина № 1. — С. 82–85.
2. Махнюк, А. В. Теоретичні основи провадження кримінального аналізу у сфері правоохоронної діяльності [Текст] / А. В. Махнюк // Науковий вісник Державної прикордонної служби. — 2011. — № 4. — С. 3–7.
3. Організована злочинність // Гіденс, Е. Соціологія / Е. Гіденс [Ж. : Основи, 1999] [Електронний ресурс] Бібліотека українських підручників. — URL : http://pidruchniki.ws/15010922/sotsiologiya/organizovana_zlochinnist.
4. Відновне правосуддя [Електронний ресурс] Вікіпедія. — вільна енциклопедія. — URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Відновне_правосуддя.
5. Август Фольмер. Великий новатор [Електронний ресурс] Лабораторія правди, ООО "Полиграф". — URL : http://www.ordal.ru/august_vollmer.php.
6. Law Enforcement Assistance Administration [Electronic resource] Wikipedia. — URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Law_Enforcement_Assistance_Administration.
7. Problem-oriented policing [Electronic resource] Wikipedia. — URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Problem-oriented_policing.
8. Regional Crime Analysis GIS (RCAGIS): Environmental Systems Research Institute (ESRI) MapObjects-based system [Electronic resource] ICPSR. — URL : <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/studies/3372>.
9. Про підсумки діяльності Державної прикордонної служби України у першому півріччі 2012 року : рішення колегії Державної прикордонної служби України від 04.07.2012 р. № 7 [Текст] // Поточний архів Адміністрації Державної прикордонної служби України за 2012 рік. — 2 арк.
10. Про затвердження Інструкції про організацію та ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 15.01.2008 р. № 28 [Текст] // Поточний архів Адміністрації Державної прикордонної служби України за 2008 рік. — 2 арк.

*Рекомендовано до друку кафедрою кримінального аналізу
та оперативно-технічного забезпечення Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
(протокол № 15 від 25 серпня 2012 року)*

Надійшла до редакції 06.09.2012

Власюк А. В. Использование криминального анализа в борьбе с преступностью: возникновение и становление

Рассмотрены отдельные аспекты создания и развития криминального анализа, его внедрения в правоохранительных органах.

Ключевые слова: криминальный анализ, метод криминального анализа, организованная преступность, преступность, оперативно-розыскная деятельность.

Vlasiuk, O. V. The Use of Criminal Analysis is in a Fight against Criminality: Origin and Becoming

The separate aspects of creation and development of criminal analysis, his introduction, are considered in law enforcement authorities.

Keywords: criminal analysis, method of criminal analysis, organized crime, criminality, operatively is search activity.

